

Jan-Peter Balkenende

*Mr. dr. J.P. Balkenende is de
minister-president van Nederland*

column

Copyright RVD/ foto
Fotopersbureau Dijkstra

Waarop kunnen mensen de overheid aanspreken en wat kan van mensen en organisaties zelf worden gevraagd? Hoever reikt het begrip solidariteit? Waar ligt de balans tussen individuele vrijheid en individuele verantwoordelijkheid?

Dit zijn vragen met een belangrijke ethische kant, waarmee beleidsmakers op vrijwel alle beleidsterreinen worden geconfronteerd.

De tijd is rijp voor een herbezinning op die vragen. De overheid heeft te lang gedacht dat door steeds meer regels te maken en voorzieningen te treffen, Nederland er beter voor komt te staan. Maar dat doel is niet bereikt. Veel creativiteit en energie van mensen zijn door die bemoeizuchtige en reddende overheid juist afgeklemd geraakt. Terwijl mensen wel steeds beter in staat zijn om zelf verantwoordelijkheid te dragen door emancipatie, groeiende welvaart en het gestegen opleidingsniveau.

Docenten en doktoren verliezen hun plezier in hun vak omdat de overheid ze – soms tot in detail - voorschrijft hoe ze hun werk moeten inrichten. Ondernemers voelen zich belemmerd door een overmaat aan regels en administratieve lasten. Mensen met een uitkering zijn eraan gewend geraakt dat de nadruk ligt op wat ze niet kunnen in plaats van op wat ze wel kunnen.

Met de beste bedoelingen stimuleert de overheid zo een cultuur waarin mensen zich eerder machteloos dan krachtig voelen. Waarin mensen een afwachtende houding aannemen in plaats van initiatief te tonen. De gevolgen zijn op veel plekken in de samenleving merkbaar.

Een voorbeeld. Onlangs werden de resultaten bekend van een onderzoek dat het kabinet heeft laten doen naar hoe mensen onze samenleving ervaren. Daaruit blijkt dat mensen trots

De ethiek van verantwoordelijkheid

zijn op ons land als het gaat om vrijheid, democratie, tolerantie en het sociale stelsel. Maar ze zijn veel minder positief over de manier waarop we in het dagelijks leven met elkaar omgaan. Nederlanders ervaren een groot gebrek aan onderling respect. Daarbij valt op dat mensen vooral het gedrag van anderen onwenselijk vinden en bovendien voor zichzelf geen rol zien weggelegd bij het verbeteren van de omgangsvormen in de samenleving. Die bal wordt bij de overheid neergelegd.

Zo komen we natuurlijk niet verder. Er is een nieuwe koers nodig, en het is aan de overheid om daarin het voortouw te nemen. De overheid moet helder maken wat mensen van haar kunnen verwachten en vervolgens die verwachtingen ook waarmaken. Dus: minder regels, maar de regels die er zijn wel goed handhaven. De overheid moet daarnaast opnieuw ruimte maken voor creativiteit en initiatief van mensen zelf. Mensen aanspreken op dat wat ze zelf kunnen doen. En rugdekking bieden aan de mensen die zelf geen mogelijkheden meer hebben.

Dit is de rode draad door de plannen die het kabinet met Prinsjesdag heeft gepresenteerd. Het is ook de rode draad van het Programma Modernisering Overheid dat het kabinet dit najaar aan de Tweede Kamer stuurt.

Een nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden is dringend noodzakelijk. Dat vereist ook ethische afwegingen en een kritisch debat daarover. Er is werk aan de winkel voor iedereen die betrokken is bij beleid en ethiek. We gaan een interessante periode tegemoet.